

Kisközségt 1 az Eurorégióig

Prof. Dr. Süli-Zakar István tiszteletére
szerzett tanulmányok gyűjteménye

A kötet Prof. Dr. Süli-Zakar István 60. születésnapja alkalmából készült.

Szerkesztette: Czimre Klára

ISBN 963 86653 4 3

**Borítóterv: Ludman Éva, Süli-Zakar Szabolcs
Felelős kiadó: Didakt Kft.**

Tartalomjegyzék

<i>El szó</i>	5
 <i>Tanszéki kollégák</i>	
Ekéné Zamárdi Ilona A határmenti együttműködés népesedési problémák tükrében	9
Korompai Gábor A W.A.C. Bennett-Gát építésének története (Brit-Columbia. Nyugat- 25 Kanada)	
Czimre Klára Debrecen és Hajdú-Bihar megye szerepe Magyarország határon átnyúló kapcsolatainak rendszerében	31
Kozma Gábor A városok közötti együttműködés potenciális elemei	46
Teperics Károly Debrecen oktatási vonzaskörzete	58
Radics Zsolt A közép-európai országok kereskedelem irány szerinti jellemzése a legfontosabb partner alapján	71
Tóth Antal A személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek kriminálgeográfiai vizsgálata Hajdú-Bihar megyében	80
 <i>PhD-hallgatók</i>	
Blahó Katalin A decentralizált terület- és régiófejlesztési célok irányzat felhasználása az Észak-Magyarországi Régióban	93
Fodor Gyula <u>a beregszászi járás népességföldrajzi adottságai</u>	101
Gere-Jakó Melinda A szakképzési hozzájárulás felhasználásának régiós tendenciái	112
G. Hornyák Erika A borturizmus elméleti vizsgálata	117
Katona Péter Közép-Európa egyetemi hallgatók mentális térképén	123

Katona Péter	
A turizmus hatása a város-falu kapcsolatokra Marosvásárhely vonzáskörzetében	131
Komádi Mónika	
Az osztrák-magyar határ funkciójának időbeli változása	139
Kovács Krisztina	
Az idős migránsok szálláskörülményei Párizs XI. kerületében	149
Molnár Ernő - Péntes János	
Kis- és középvárosi foglalkoztatási centrumok az Észak-Alföldi Régióban	159
Sebestyén Etelka	
A Pályázat Előkészítő Alap (PEA) program Magyarországon	176

Volt tanítványok

Bujdosó Zoltán	
Kistérségek, vonzáskörzetek és tájak kapcsolata Hajdú-Bihar megyében	187
Csordás László	
Helyzetkép az alföldi magánüdülők helyi hatásairól	201
Dávid Lóránt - Patkós Csaba	
Turizmusfejlesztés - A regionális versenyképesség növelésének egy lehetséges eszköze a Kárpát-medencében	209
Filepné Nagy Éva	
Nemzeti és etnikai kisebbségek Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében	218
Kovács Tibor	
A nemzet fejlesztési tervei tegnap, ma és holnap (Országos és regionális tervezés a 2007-2013-as időszakra való felkészülés jegyében)	228
Mező Ferenc	
Az Európai Unió pénzei Debrecen fejlesztésében (hatalom, pénz, politika az EU-s pénzeknél)	237
Molnár Melinda	
A területi mobilitás motivációinak vizsgálata a tanyai társadalomban	256
Pozder Péter	
A vár Eger város imázsában	265
Szenográdi Péter	
Az első világháborúhoz kapcsolódó, Erdélyből Magyarországra irányuló migráció sajátosságai Békés megye példáján keresztül	275
Tamás Edit	
Nagyvárkony népessége a XIX. század második felében	283
Tóth Géza	
Potenciálmodell alkalmazása autópálya-nyomvonalak területfejlesztési szempontú vizsgálatában északkelet-magyarországi példán	291

A BEREGSZÁSZI JÁRÁS NÉPESSÉGFÖLDRAJZI ADOTTSÁGAI

*Fodor Gyula **

Summary: The Beregszász district is one of the thirteen districts of the Transcarpathian region. It is situated on the southwestern part of the region, bordering on the Ungvár, Munkács, Nagyszőlős, Ilosva districts and the Republic of Hungary. Its area is 720 square kilometres and its population is about 80,3 thousand. The district is mostly inhabited by Hungarians, who make up three-fourth of its population, and Ukrainians (almost 20 percent). The Hungarians mostly live in the rural areas, while the Ukrainians inhabit the town of Beregszász and a couple of villages in the western and southern part of the district. As for the age structure of the district's population, it's gradually growing older, because the number of births is diminishing every year, while the life span of the people is on the constant increase. The reproduction of the population is of minus sign, which means that the district's population decreases quickly enough. One more negative process is that the balance of migration also shows an increasing deficit, mainly in the case of the Hungarian population.

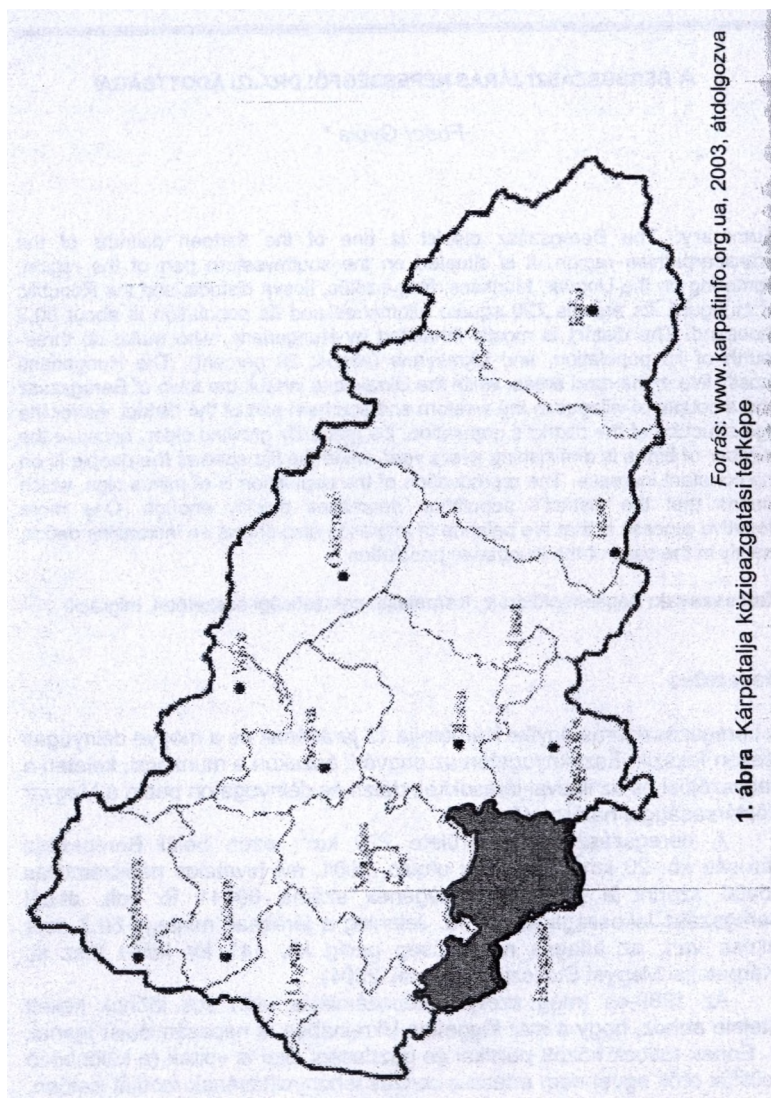
Kulcsszavak: népeességföldrajz, Kárpátalja, nemzetiségi összetétel, migráció

Bevezetés

A beregszászi járás egyike Kárpátalja 13 járásának és a megye délnyugati részén fekszik. Északnyugaton az ungvári, északon a munkácsi, keleten a nagyszőlősi és az ilosvai járásokkal, délen és délnyugaton pedig a Magyar Köztársasággal határos (1. ábra).

A beregszászi járás területe 720 km², ezen belül Beregszász városáé kb. 20 km². Az eddigi utolsó, 2001. évi hivatalos népszámlálás adatai szerint a járás népességének száma 80941 f volt, ebből Beregszász lakossága 26626 f. Jelenleg a járásnak mintegy 80,3 ezer lakosa van, az átlagos népesség pedig kb. 111 f / km²-t tesz ki. (Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2004).

Az 1989-es (még szovjet) népszámlálás után sok időnek kellett eltelnie ahhoz, hogy a már független Ukrajnában új népszámlálást írjanak ki. Ennek többek között politikai és gazdasági okai is voltak (a különböző politikai erkek egyet nem értése a cenzus lebonyolításának módját illetően, az anyagi háttér hiánya az állam részéről stb.). Végül, hosszú huzavona után, a soron következő hivatalos népszámlálást 2001. december 5-én tartották meg, ám az adatok feldolgozása és nyilvánosságra hozatala közel másfél évet vett igénybe.



Forrás: www.karpatinfo.org.ua, 2003, átdolgozva

1. ábra Kárpátalja közigazgatási térképe

A népességszám alakulása a II. világháborútól napjainkig

1946 és 1989 között a beregszászi járás lakosságának száma folyamatos növekedést mutatott, kivéve néhány esztendőt, amikor a lakosság száma az előző évhez viszonyítva stagnált, illetve fogyott. Például stagnálás volt megfigyelhető 1962-höz képest 1963-ban (egyenként 78,3 ezer f), valamint 1967-hez képest 1968-ban (79,1 ezer f) és 1976-1978 között (80,0 ezer f). Az előző évhez képest kisebb fogyást regisztráltak 1973 és 1975, illetve 1984 és 1988 között.

Az 1989-2003 közötti statisztikai adatok összevetésekor viszont kiderül, hogy a járás lakosságának száma csökkenő tendenciát mutat. Míg 1989-ben 85,7 ezer f volt a népesség, 2003-ban már csak 80,3 ezer f (Dr. Szabó L, 1993, Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2004). A járás lakosságszámának alakulását 1989 és 2003 között az 1. táblázat szemlélteti.

1. táblázat A beregszászi járás népességszámának alakulása 1989 és 2003 között (f)

Beregszászi járás	A népesség száma, ezer f					
	1989	1990	1991	1992	2002	2003
	85,7	85,6	85,5	85,6	80,6	80,3

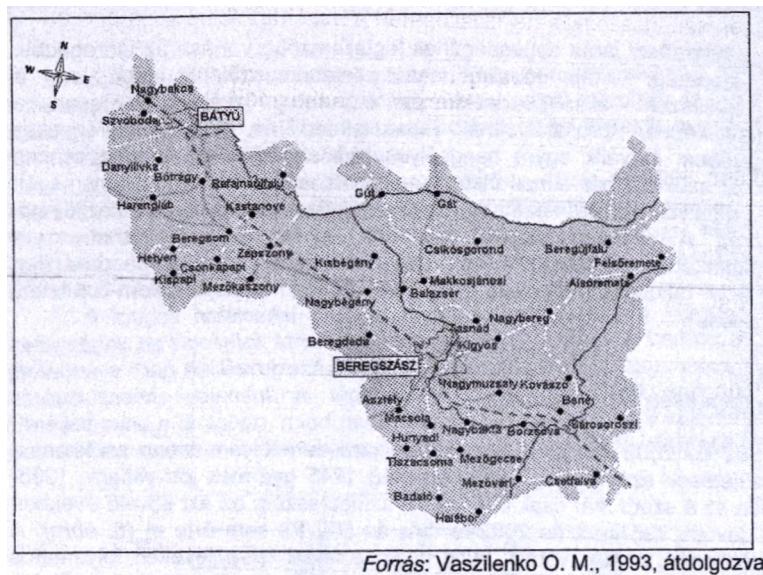
Forrás: Dr. Szabó L, 1993, Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2004

A táblázat adataiból kitűnik, hogy 1992 és 2003 között a lakosság száma kb. 5400 f-rel lett kevesebb. Ennek a már-már drasztikus fogyásnak két fő oka van: egyrészt a még mindig jelentős migrációs veszteség (főleg a szomszédos Magyarország vonatkozásában), másrészt pedig a lakosság természetes fogyása.

A lakosság nemzetiségi összetétele

A beregszászi járás 80,3 ezer lakosából közel 54 ezer magyar nemzetiségű. A járás etnikai összetétele azonban ettől eltekintve eléggé vegyes. A járás települései közül 31 magyar többségű, de van 4 vegyes lakosságú falu is, ahol a magyarság már kisebbségbe szorult (Alsóremete, Nagybakos, Nagybakta, Kovászó). Ezek lakosságát döntően ukránok és ruszinok alkotják. Végül vannak olyan települések is, ahol a szláv ajkú népesség van túlnyomó többségben. Ilyen például Kastanove, Danyilivka vagy Hunyadi (2. ábra).

Kisközségtől az Euróráig



Forrás: Vaszilenko O. M., 1993, átdolgozva

2. ábra A beregszászi járás települései

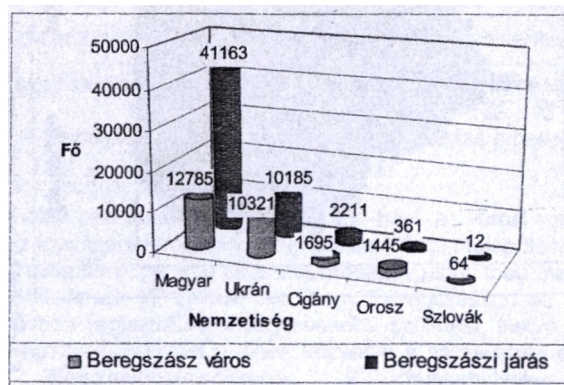
A vegyes lakosságú településeken a magyarság fokozatosan szorult kisebbségbe, köszönhetően főleg a „fentről” irányított betelepüléseknek. Például Kastanove (magyarul Somitánya) község esetében még a csehszlovák hatóságok telepítettek be ukrán és ruszin nemzetiségű embereket 1927-ben. Azóta sokan beszélik közülük a magyar nyelvet és növekszik a vegyes házasságok száma is. A többi vegyes vagy szláv többségű településre már a szovjet hatalom is intenzíven költöztetett be ukrán és orosz nemzetiségű lakosokat. (Botlik J.-Dupka Gy., 1993).

Amint a táblázatból kitűnik (2. táblázat), a járásban a magyar nemzetiségűek vannak túlnyomó többségben, ugyanakkor Beregszászon már igencsak megközelítették őket az ukránok. Előbbi azzal magyarázható, hogy a magyarság fő etnikai tömbje a járás falvait foglalja magába, míg utóbbi fő oka a város lakó magyarok intenzívebb anyaországba való áttelepülésében keresendő.

2. táblázat A beregszászi járás lakosságának nemzetiségi összetétele

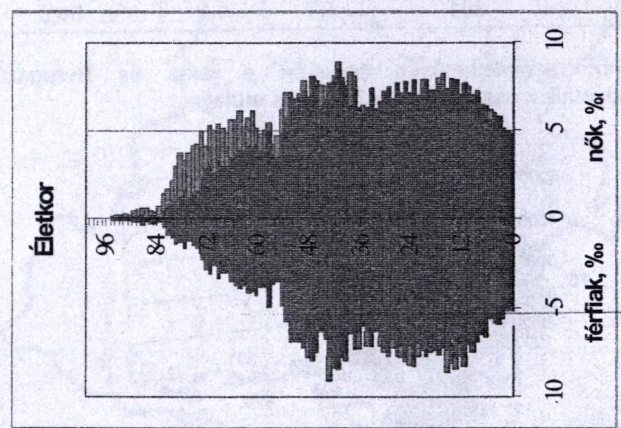
Nemzetiség	A népesség száma, ezer f	%		A 2001-es adat az 1989-es %-ában
		2001	1989	
Beregszász város	26626	100,0	100,0	
magyar	12785	48,1	50,8	94,7
ukrán	10321	38,9	36,2	107,5
cigány	1695	6,4	3,2	200,0
orosz	1445	5,4	7,5	72,0
Beregszászi járás	54315	100,0	100,0	
magyar	41163	76,1	75,6	100,7
ukrán	10185	18,8	19,5	96,4
cigány	2211	4,1	3,2	128,1
orosz	361	0,7	1,2	58,3

A jobb szemléltetés kedvéért a járás és Beregszász lakosságának etnikai összetételét a 3. ábra is mutatja.³



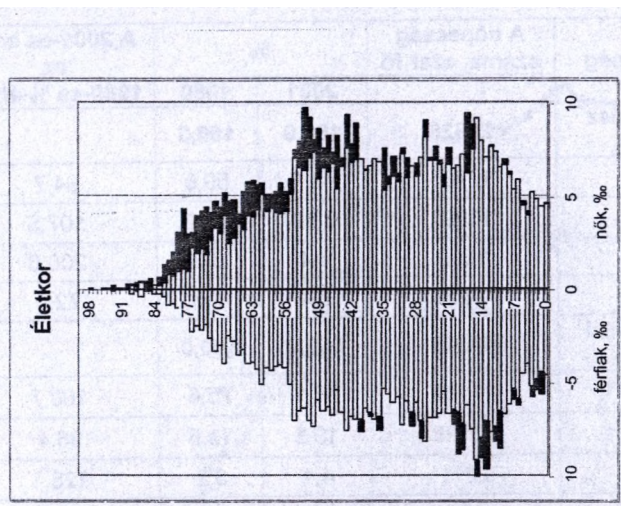
Forrás: Dr. Szabó L, 1993, Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2004

3. ábra Beregszász és a beregszászi járás lakosságának nemzetiségi összetétele (f)



Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2003

4. ábra A beregszászi járás korfája



Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2003

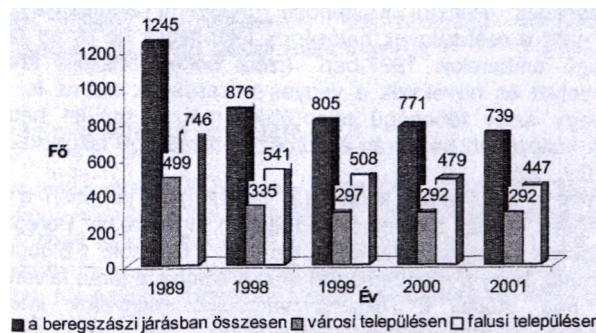
5. ábra Beregszász korfája

Nem és életkor szerinti összetétel

A beregszászi járás népességének legjellemzőbb vonása az elöregedés. A lakosság korfája mindkét nem esetében szűkül alapú, ami a születésszám állandó csökkenésére utal. Kiszélesedés csak a munkaképes korosztályoknál tapasztalható és, főként Beregszász esetében, itt válik egyre hangsúlyosabbá a nő túlsúly. A korfa csúcsa ismét szűkül, bár elmondható, hogy évente az idős korot megélt nyugdíjasok száma, közöttük szintén nő túlsúly mutatkozik (4-5. ábra). A növekvő számú nyugdíjas egyre nagyobb terhet ró a munkaképes korúakra, hiszen nagyrészt rájuk hárul a gazdaságilag inaktív lakosság „eltartása” (pl. nyugdíjalap és társadalom-biztosítás fizetése).

A népesség reprodukciója

1989 és 2002 között a beregszászi járásban folyamatosan csökkent a születések száma. Míg 1989-ben még 1245 gyermek jött világra, 1998-ban ez a szám már csak 876 volt. A születésszám az ezt követő években is tovább csökkent és 2002-re már az 500 fölé sem érte el (6. ábra). A csökkenés mind a városi, mind pedig a falusi településeken folyamatos volt. Az okok közül a '90-es években elmélyülő gazdasági válságot, illetve az ezzel kapcsolatos életszínvonal-csökkenést és létbizonytalanságot kell kiemelni, amire a családok túlnyomó része kevesebb (sokszor csak egyetlen) gyermek vállalásával reagált.



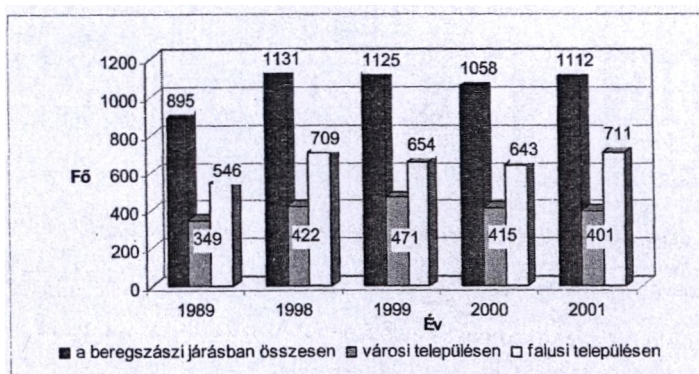
Forrás: Dr. Szabó L., 1993, Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2003

6. ábra A születések számának alakulása a beregszászi járásban

A 6. ábrán látható „városi települések” kategória érdekessége, hogy a beregszászi járásban ugyan csak egy városi rangú település (a járási székhely Beregszász) található, de statisztikailag ide tartozik a „városi típusú településeknek nevezett Bátyú is.

A halálozások számának vonatkozásában 1989 és 1998 között jelentős növekedés következett be: az említett időszakban a halálozások több mint 26 %-al nőtték (7. ábra). A következő években kisebb csökkenés volt megfigyelhető, majd 2001-ben újabb, jelentős növekedés ment végbe.

A magas halálozási mutatót nagyban befolyásolja a különböző betegségek és balesetek következtében elhunytak száma. A beregszászi járásban a főbb halálokok közé a szív- és érrendszeri, a daganatos, az emésztőszervi, valamint a légzőszervi megbetegedések tartoznak. Emellett mind a járásban, mind pedig Beregszászon jelentős a különböző balesetekben, szerencsétlenségekben elhunytak száma is (3. táblázat).



Forrás: Dr. Szabó L, 1993, Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2003

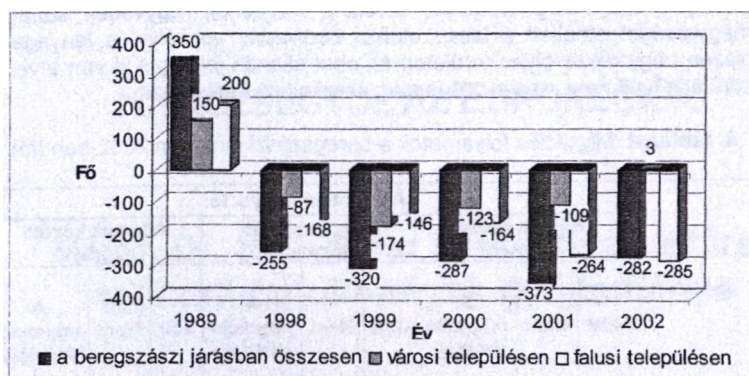
7. ábra A halálozások számának alakulása a beregszászi járásban

A fent említettek következményeként a születések és halálozások számának különbsége, azaz a természetes szaporulat a beregszászi járásban az 1990-es évek közepétől váltott természetes fogyásra: míg 1989-ben járásszerte még 350 fivel több születést regisztráltak, mint halálozást, addig 1998-ban már 255 fős fogyás volt megfigyelhető. A depopuláció a járásban azóta is tart, bár az egyes évek során a fogyás mértékében jelentős hullámzások figyelhetők meg. A változó folyamatokat szemléletesebben a 8. ábra adatai mutatják be.

3. táblázat A halálozások mutatószámai a főbb halálokok szerint 2002-ben
(100 ezer főre)

	Összes	Ebből betegségekben és balesetekben				
		Daganatos	Szív- és érrendszeri	Légzőszervi	Emésztőszervi	Balesetek, mérgezések
Beregszász	1319	200	648	52	100	137
Beregszászi járás	1436	486	657	35	97	88

Forrás: Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2003



Forrás: Dr. Szabó L., 1993, Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2003

8. ábra A természetes szaporodás (fogyás) alakulása a beregszászi járásban

Az ábra érdekessége, hogy 1999-ben a városi települések természetes fogyásának mértéke meghaladta a falusi településeket (-174 fő a -146-al szemben), pedig a járás össznépességének több mint 2/3-át a falvakban élők teszik ki. Ennek oka, hogy Beregszászon és Bányán ebben az évben regisztrálták a legkevesebb születést, illetve 1989 óta messze a legtöbb halálozást. Ebből közvetve a városokban élesebben jelentkező életszínvonal-csökkenés, a munkahelyek tömeges megszűnése, illetve a fizetések vásárlóértékének romlása, utóbbit pedig a városi lakókörnyezet rossz állapota, valamint a közlekedési és ipari eredetű szennyezések egészségre erősen káros hatásai magyarázhatják.

Migrációs folyamatok

A kárpátaljai magyaroknak sokáig kellett arra vágniuk, hogy elhagyhassák szülőföldjüket (lásd „vasfüggöny”), ám ezt ma már kevésbé akadályozzák külső és belső tényezők. Így az elvándorlás, sajnos, jól megfigyelhető a magyar lakta településeken. A rendszerváltás óta eltelt másfél évtizedben sokan hagyták el megyéinket, közülük a legtöbben Magyarországra távoztak. A kivándorlás első számú góca Beregszász és a beregszászi járás. Fő okai közül a kilátástalan gazdasági helyzet, a munkalehetőségek hiánya és az alacsony lakossági életszínvonal emelkedik ki, valamint az a tény, hogy kisebbségi létük miatt a magyar emberek Kárpátalján nem tudnak megfelelően érvényesülni. Mindezek ellenére a kivándorlók többsége jómódú, tehetséges ember, ami pedig a legszomorúbb, hogy többnyire értelmiségi (tanárok, orvosok, mérnökök, ügyvédek stb.) A magyarságot emellett a lassú etnikai beolvadás veszélye is fenyegeti, hiszen nagy része olyan területen él, ahol állandó jelleggel ki van téve a körülötte lévő nem magyar népesség asszimiláló hatásainak.

4. táblázat Migrációs folyamatok a beregszászi járásban 2002-ben (f)

	A migráció iránya, f								
	Régió belüli migráció			Régiók közötti migráció			Államok közötti migráció		
	Jött	Ment	A migráció szaldója	Jött	Ment	A migráció szaldója	Jött	Ment	A migráció szaldója
Beregszász	110	171	-61	72	103	-31	7	90	-83
Beregszászi járás	226	224	2	74	49	25	11	95	-84

A táblázat adataiból kitűnik, hogy Beregszász lakossága azért is csökken olyan gyorsan, mert a városból évről-évre többen költöznek el, mint ahányan új lakhelyükül választják azt. Emiatt a járási székhely migrációs szaldója minden relációban deficitese. A járás esetében ez az adat valamivel kedvezőbb, de összességében még mindig negatív tendenciát mutat.

Felhasznált irodalom

- Botlik József - Dupka György (1993): Magyarlakta települések ezredéve P Kárpátalján. Intermix Kiadó, Ungvár
- Dupka György (2000): Kárpátalja magyarsága. Honismereti kézikönyv. Kiadja a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest
- Dr. Szabó László (1993): Kárpátaljai demográfiai adatok. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest
- O. V. Zasztavecka - I. Zasztaveckij - I. L. Ditsuk - D. V. Tkacs (1996): Geografija Zakarpat-szkoji oblasztyi (A Kárpátaljai terület földrajza) - ukrán nyelven. Pidručniki poszibniki Kiadó, Ternopil
- . M. (1993):
=1:200000. - ;
-
- A Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal közleményei (2002-2004)**
- Az 1989. évi ukrán népszámlálás adatai (1990):** Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, Ungvár
- Kárpátaljai Statisztikai Évkönyvek (2001-2003),** Ungvár
- www.karoiinfo.ora.ua (2003)